

*Chestionare, ghiduri și cărți de instrucțiuni
pentru studenții României interbelice.
Studiu de caz: Universitatea din Cluj*

Ana-Maria STAN

Cuvinte cheie: *condiția studentului, ghiduri studențești, Universitatea din Cluj, asociații studențești, antisemitism*

Preliminarii

În discursul rostit la ceremonia de inaugurare oficială a Universității românești din Cluj, Sextil Pușcariu, primul rector al acestei instituții, afirma: „aici, în incinta universității își câștigă cunoștințele, maturitatea gândirii și dorul de muncă disciplinată tinerii, care, ca fruntași ai neamului, dau întregii societăți timbrul individualității lor și o duc spre un trai mai bun și mai frumos. Între universitate și societate trebuie deci să existe o legătură firească și organică. Societatea ar trebui să se îngrijească ca studențimea să fie pusă la adăpostul grijilor materiale, ca să poată să urmeze, fără fărâmițarea puterilor, cursurile și să li se dea posibilitatea să-și câștige toată pregătirea pentru lucrări științifice independente. Pentru studenți trebuie clădite acele căminuri igienice și întocmite cu tot ce e necesar pentru ca în vârsta când sufletul omului se formează și când se leagă prietenii pentru toată viața, studentul să poată duce o viață armonioasă și frumoasă, iar la Universitate să se creeze acele institute speciale de studii, în care profesorul, în neconținut contact cu elevul său, introducându-l în tainele cercetărilor științifice, să poată face școală. [...] Nu există pentru un profesor universitar o satisfacție mai mare decât a descoperi între elevii săi pe cel ce e capabil să îi continue opera...”¹.

Această pledoarie plină de pasiune privind misiunea primordială a unei instituții de învățământ superior conține și o serie de principii despre statutul studentului, așa cum era acesta înțeles de către conducerea universității clujene. Pentru obținerea unor performanțe educative și științifice era nevoie ca tinerii veniți să studieze în orașul de pe Someș să

---

¹ *Serbările pentru inaugurarea universității din Cluj, 31 ianuarie-2 februarie 1920*, București, Atelierele Cartea Românească S.A., 1920, p. 27-28 (Fragment din discursul rostit de rectorul Sextil Pușcariu la ceremonia din 31 ianuarie 1920).

aibă la dispoziție atât o infrastructură performantă (cămine, laboratoare), cât și anumite servicii care să le asigure un nivel de viață satisfăcător și motivant pe durata studenției.

Concepția exprimată de către rectorul Pușcariu la începutul anului 1920 a fost împărtășită și de restul comunității academice locale, iar ideile sale au fost preluate și au devenit o preocupare statornică a administrației universitare clujene din perioada interbelică.

Studiul de față își propune să analizeze modul în care tinerii sosiți la Universitatea Regele Ferdinand I, așa cum s-a numit din 1927, au fost introduși și familiarizați cu specificul vieții de student prin intermediul diferitelor tipuri de materiale informative puse la dispoziția lor. Chestionarele și ghidurile tipărite între 1920-1940 furnizează cercetătorului informații interesante și relevante referitoare la condiția studentului din România, și în principal din Transilvania, în prima jumătate a secolului al XX-lea. Totodată, aceste materiale dezvăluie dinamica relațiilor dintre orașul Cluj – ca mediu gazdă – și locuitorii săi, temporari ori permanenți, mai ales în contextul formării treptate a unei elite urbane românești după *Unire*. Examinarea acestei categorii de publicații oferă specialiștilor cu preocupări de istorie universitară și intelectualilor o perspectivă inedită asupra prezenței și influenței unei instituții academice asupra societății în cadrul căreia ea își desfășoară activitatea.

Studențimea clujeană din primii ani ai perioadei interbelice – un portret plin de contraste

Înainte de a lua în discuție problema îndrumărilor, broșurilor și a ghidurilor destinate studenților clujeni este necesar să schițăm câteva dintre trăsăturile caracteristice ale acestui grup socio-profesional.

Unul dintre primele lucruri care trebuie subliniate este faptul că numărul celor înscriși să studieze la Alma Mater românească de la Cluj s-a menținut, pe tot parcursul perioadei interbelice, pe un trend constant crescător, cu mici excepții. Statisticile privind numărul exact al înscrișilor variază în funcție de sursă², dar și în funcție de decada la care ne raportăm.

---

² Printre cei care au studiat problema și au oferit date statistice despre numărul total al studenților înscriși la Universitatea clujeană se numără: Onisifor Ghibu, *Universitatea Daciei Superioare*, București, Atelierele Grafice Cultura Națională, 1929, p. 102-110; Lucian Năstasă, „Ghetouri în amfiteatre”, în A. Ghiță, Dragoș Zdrobiș, Andrei Zador (ed.), *File din istoria evreimii clujene*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, p. 37-38; Marcela Sălăgean, „Universitatea din Cluj între 1919 și 1944”, în O. Ghitta (coord.), *Istoria Universității Babeș-Bolyai*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012, p. 174. Trebuie de asemenea consultată și colecția anualelor universitare clujene din anii 1919-1940.

Astfel, pentru intervalul 1919-1929, media studenților a fost undeva pe la 2400-2500 de persoane³, în anul inaugural Universitatea înregistrând performanța de a avea 1871 studenți în semestrul întâi și 2152 în semestrul al doilea⁴. În schimb, pentru perioada 1930-1939, media studenților s-a situat în jurul cifrei de 3500 de persoane, cu un maxim de 4469 studenți înscriși în anul academic 1932/1933 și un minim de 3094 de studenți pentru 1938/1939⁵.

Obișnuiți să se reunească pentru a-și apăra drepturile, pornind de la experiența lor anterioară ca studenți minoritari aflați în universități din Imperiul Austro-Ungar ori Germania⁶, tinerii veniți în centrul universitar clujean și-au constituit asociații speciale încă din primele momente. Organizarea studenților clujeni în organisme proprii, care să le indice clar și în mod public apartenența la lumea academică, s-a făcut în mai multe etape.

Astfel, după preluarea orașului Cluj de către autoritățile românești în primăvara lui 1919, aici s-a întemeiat o *Societate de lectură a studenților români din Cluj*. Recunoscută oficial de către Consiliul Dirigent prin rezoluția nr. 2636/1919, această grupare a început să funcționeze la finalul lunii martie și a desfășurat o activitate fructuoasă până în luna iulie 1919. Cei 129 de membri înscriși în asociație s-au implicat într-o paletă largă de acțiuni culturale: săptămânal aveau loc ședințe în cadrul cărora erau discutate texte literare, s-a înființat un cor și o orchestră etc. De asemenea, studenții au urmărit cu atenție și au reacționat la evenimentele politice care se derulau în vecinătatea României. După ce o adresă a lui Ioan Groze, președintele *Societății de lectură...*, a avertizat asupra „primejdiei bolșevismului care s-a încuibat în Rusia și de curând în vecina Ungarie” (aluzie la revoluția condusă de Béla Kún), studenții au hotărât să deruleze o campanie de propagandă antibolșevică. Constituiți în echipe, tinerii s-au deplasat în satele transilvănene, răspândind printre țărani și muncitori argumente în contra ideologiei bolșevice și constatând că majoritatea

---

³ O. Ghibu, *op. cit.*, p. 109. Ghibu a calculat media pe anii 1919-1929 ca fiind de 2461,5 studenți.

⁴ *Anuarul Universității din Cluj, anul I (1919-1920)*, Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1921, p. 15.

⁵ Lucian Năstasă, *op. cit.*, p. 37-38.

⁶ Eugenia Glodariu, *Asociațiile culturale ale tineretului studios român din monarhia habsburgică (1860-1918)*, Bibliotheca Musei Napocensis, XVII, Cluj-Napoca, 1998, p. 33-74; Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, p. 269-320.

românilor respingeau ideile revoluționare⁷. O altă temă asupra căreia s-au aplecat membrii *Societății de lectură...* a fost situația socială și economică a studenților din România Mare. Astfel, în procesele verbale din 26 aprilie 1919, se ia în discuție pentru prima dată „*chestia semită*”, anticipându-se subiectul care va monopoliza atenția lumii universitare în anii 1922-1923. Totodată, ideea de organizare a unui congres studentesc general la Cluj (deja anunțată la congresele ținute la Galați, respectiv București în 1915 și 1916) va reveni constant printre preocupările *Societății de lectură...*, însă fără să depășească, deocamdată, stadiul teoretic⁸.

O a doua fază în procesul de organizare al studențimii clujene a avut loc în toamna lui 1919, la scurt timp după ce Universitatea și-a deschis porțile ca universitate românească și au început cursurile în limba română. Astfel, la 13 noiembrie 1919 au luat ființă cinci societăți studențești, câte una pentru fiecare facultate din cadrul universității, sau mai precis pentru fiecare mare grup de discipline predate aici: Societatea Studenților în Medicină⁹, cea a Studenților la Drept, cea a Studenților în Litere, cea a Studenților la Științe și cea a Studenților la Farmacie. După cum reiese din statute, acestea urmăreau scopuri asemănătoare, printre care se cuvine să amintim: dezvoltarea cunoștințelor de cultură generală și de specialitate ale studenților, ameliorarea condițiilor „de studiu și de trai”, stabilirea unor legături colegiale strânse între membri, facilitarea contactelor cu alte centre universitare din țară și străinătate.

O a treia etapă semnificativă în viața studențimii clujene interbelice a fost apariția structurilor centralizate menite să le reprezinte interesele. În vara și toamna lui 1919, rectorul Sextil Pușcariu și prorectorul Nicolae Drăganu au purtat numeroase discuții cu liderii studenților (atât cu cei de la *Societatea de lectură...*, cât și cu cei de la societățile pe facultăți), în vederea creării unui Centru Studentesc, menit să fie organul coordonator al tuturor organismelor deja existente și să stabilească norme comune de

---

⁷ Adrian Ivan, „Societatea de lectură literar-socială a studenților români din Cluj și tendințe de organizare națională a studențimii române”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, seria *Historia*, vol. XXXVII, nr. 1-2, 1992, p. 135-136.

⁸ Vezi în acest sens: Octavian F. Popa, „Carmen Saeculare”, în *Almanahul Societății academice «Petru Maior», al Societăților pe facultăți și academii și al cercurilor studențești regionale din Cluj*, Cluj, Tipografia Cartea Românească, 1929, p. 116-118; Emil Dandea, „Mișcările studențești din anul 1918”, în *op. cit.*, p. 96-97.

⁹ *Statutele Societății Studenților în Medicină de la Cluj înființată la 13 noiembrie 1919*, Cluj, Tipografia Alexandru Anca, 1919, p. 1-17. Decanatul Facultății de Medicină și Senatul Universității clujene au recunoscut oficial această societate studentască la sfârșitul lunii decembrie 1919.

conduită ale studenților față de autoritățile universitare și deopotrivă față de societatea locală.

În urma consfătuirilor, s-a decis ca la 18 noiembrie 1919 studenții să se întrunească în sala de lectură a căminului „Avram Iancu“, pentru a hotărâ relativ la înființarea Centrului Studențesc și mai ales în privința modalității de reprezentare a diferitelor facultăți în cadrul conducerii Centrului. Dezbaterile au fost extrem de animate, unii pronunțându-se în favoarea reprezentării proporționale după facultăți: „200 de studenți trimit 3 membri, iar de fiecare sută încă câte unul, să nu fie însă mai mulți de cinci“, iar alții în favoarea unei reprezentări egale a fiecărei facultăți: „așa ca fiecare facultate să fie reprezentată prin 3 membri“¹⁰. Nu s-a putut ajunge la o decizie definitivă, așa încât s-a adoptat o soluție de compromis: viitorul congres studențesc național, preconizat a avea loc la Cluj, urma să reglementeze modul în care facultățile din Universitatea clujeană aveau să participe la conducerea Centrului Studențesc, până atunci acceptându-se o suprareprezentare din partea mediciniștilor¹¹.

La 19 noiembrie au loc alegerile primului comitet director al Centrului Studențesc Cluj. Datorită experienței anterioare din fruntea *Societății de lectură a studenților români din Cluj*, ca președinte al nou înființatului Centru Studențesc este votat, în unanimitate, Ioan Groze, student la medicină. Candidatura sa îndeplinea cu prisosință condițiile de bază cerute pentru această funcție: calități de bun organizator și administrator, știința de a reprezenta studenții față cu oficialitățile.¹² Imediat după alegere, Ioan Groze propune ca noul Centru să preia numele de „Petru Maior“ și a avea societății „ce a funcționat la Budapesta vreo 40 de ani și în care și-au făcut educația politică și națională cei mai mulți dintre bărbații conducători de azi ai poporului nostru“¹³, o idee aprobată imediat cu entuziasm. Așadar, tinerii ardeleni decid să continue tradiția asociaționismului studențesc pe care o creaseră la Budapesta încă din

---

¹⁰ Fondul arhivistic al Societății „Petru Maior“, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga“, Cluj-Napoca (de acum înainte BCU Cluj-Napoca), Dosar procese verbale 1919, procesul verbal din 18 XI 1919, nenumărotat.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Ceilalți membri desemnați cu această ocazie vor fi: Silviu Cărpinișanu (Litere), secretar general (înlocuit la 17 februarie 1920 cu Ioan Mușlea); Octavian Buzea (Drept), Mereș (Medicină) și Simion Prelipceanu (Științe), notari; I. Roxin (Farmacie), casier; Trifu Baba (Științe) și Adam Popa (Drept), bibliotecari; Nic. Bela (Medicină), controlor; Neguș (Drept), vicepreședinte, ales doar în 3 decembrie 1919. Vezi Fondul arhivistic al Societății „Petru Maior“, BCU Cluj-Napoca, dosar procese verbale 1919, procesul verbal din 19 XI 1919, nenumărotat.

¹³ Fondul arhivistic al Societății „Petru Maior“, BCU Cluj-Napoca, Dosar procese verbale 1919, procesul verbal din 19 XI 1919, nenumărotat.

februarie 1862¹⁴, resuscitând în capitala academică a Transilvaniei, într-o formulă perfecționată și adaptată noului context, societatea „Petru Maior”. Adoptarea numelui „Petru Maior” atrage atenția și asupra altor caracteristici care vor defini studențimea clujeană interbelică, anume o atitudine de patriotism, adesea cu accente extrem naționaliste, și o preocupare constantă de a se forma și poziționa ca o elită românească, dinamică și influentă, în contextul orașelor transilvănene multiculturale.

Alături de Centrul studențesc „Petru Maior” și societățile pe facultăți la Cluj vor mai funcționa în perioada interbelică și mai multe societăți studențești regionale, de importanță mai redusă, ca de exemplu: Cercul Academic Bănățean, secția Cluj; Cercul Studenților Universitari Hunedoreni, Societatea Studențească „Moldova întregită”, Cercul Studenților Universitari Sibieni, Cercul Studenților Universitari „Valea Arieșului”, Cercul Studenților Someșeni „Gheorghe Coșbuc” etc.¹⁵.

În primii ani de după constituire, toate organismele create de studenții înscriși la Universitatea clujeană au lucrat cu însuflețire pentru a reprezenta și proteja cât mai eficient interesele specifice membrilor săi. O importantă parte a întrunirilor lor a fost dedicată unei organizări statutare adecvate, care să concilieze doleanțele comunității studențești cu disciplina necesară bunei funcționări a comunității academice. Astfel, până în 1925, Centrul „Petru Maior” a avut trei statute diferite, care i-au reflectat evoluția și eforturile de a se impune ca principala asociație a studenților transilvăneni și o prezență distinctă în peisajul public al Clujului¹⁶. Într-adevăr, din 1922 Centrul Studențesc acceptă să primească în rândurile sale nu doar pe tinerii înscriși la universitate, ci și pe elevii celorlalte școli superioare din Cluj, și totodată începe publicarea unei reviste, *Lumea universitară*, care reflecta atmosfera și activitatea studențească locală.

În paralel, liderii studenților poartă negocieri cu diferite instituții și autorități, inclusiv cele universitare, pentru a obține diferite facilități pentru colegii lor. Numeroase documente păstrate în arhiva „Petru Maior” stau mărturie în privința eforturilor întreprinse în acest sens. Cum era și firesc, atenția centrului studențesc s-a concentrat asupra ameliorării condițiilor de viață și de studiu ale studenților. Una dintre principalele probleme în care

¹⁴ Eugenia Glodariu, *op. cit.*, p. 51-64; *Idem*, „Înființarea, organizarea și activitatea desfășurată de Societatea «Petru Maior» a studenților români din Budapesta”, în *Acta Musei Napocensis*, vol. XIII, 1976, p. 505-522.

¹⁵ O descriere a înființării și activității acestor asociații studențești în *Almanahul Societății academice «Petru Maior», al Societăților pe facultăți...*, 1929, p. 185-298.

¹⁶ Ana-Maria Stan, „Forme de organizare ale centrului studențesc «Petru Maior» de la Universitatea din Cluj între 1919-1925”, în *Societate și civilizație*, Editura Dimitrie Cantemir, Târgu Mureș, 2002, p. 598-620.

Centrul „Petru Maior” s-a implicat cu regularitate a fost cea a cazării celor sosiți la studii la Universitatea din Cluj, existând uneori chiar și luări de poziție legate de cazarea profesorilor universitari. Comitetul Centrului a intervenit pentru prețurile, calitatea și numărul camerelor din cămine sau de la diferite gazde, urmărind să satisfacă, pe cât posibil, cererile tuturor celor care i-au solicitat ajutorul în găsirea unei locuințe pe durata studenției. De asemenea, reprezentanții „Petru Maior” au obținut în repetate rânduri reduceri la biletele de tren destinate studenților din partea Căilor Ferate Române. Demersuri cu un scop similar au fost făcute pe lângă instituțiile de cultură și organizațiile sportive din Cluj, pentru ca studenții să se poată bucura de spectacole de teatru, operă, cinema, precum și de evenimente ori diferite activități sportive. Mai mult, Centrul Studențesc a luat, încă din 1920, inițiativa creării unui fond financiar special, destinat ajutorării tinerilor săraci înscriși la Universitate. Aceștia puteau să împrumute sume de bani, al căror quantum varia, pentru a-și rezolva anumite nevoi: plata chiriei, cumpărarea de haine, mâncare ori manuale și alte cărți de specialitate¹⁷.

Deși Centrul „Petru Maior” a înregistrat destul succes în îmbunătățirea situației studenților clujeni, el nu reușit o soluționare categorică a dificultăților cu care se confruntau aceștia la începutul anilor 1920. Drept urmare, asistăm la o acumulare treptată de nemulțumiri, iar tinerii își vor radicaliza atitudinea, dând naștere unui val de revolte studențești pe tot parcursul anului universitar 1922-1923¹⁸. Pe lângă anumite revendicări politice (cu binecunoscuta lor coloratură antisemită), protestele care s-au derulat în acea perioadă sunt motivate de nivelul necorespunzător de trai al studenților. Un document emis de Centrul „Petru Maior”, care a circulat prin Transilvania începând din iarna lui 1922, confirmă acest lucru. Destinat colectării de bani în favoarea studenților, textul detalia greutățile pe care le întâmpinau tinerii din acea perioadă pentru a putea urma cursurile universității clujene: „Astăzi studentul este mai întâi funcționar și muncitor pentru pâinea lui zilnică și numai pe urmă e student care-și formează o

---

¹⁷ Fondul arhivistic al Societății „Petru Maior”, BCU Cluj-Napoca; Dosar 1919-1920 - procese verbale, Proces verbal din 9 XI 1920, ședința plenară a centrului „Petru Maior”; *Fond cit.*, Statutele Centrului Studențesc, 27 decembrie 1921, titlul VI, art. 13-16 și titlul VIII, art. 69; *Fond cit.*, Dosar 1923-1924 - acte justificative pentru sumele ieșite, citație tip pentru debitorii centrului „Petru Maior”, semnată de preș. Ion I. Moța, Cluj, 14 VII 1923.

¹⁸ Detalii la Valentin Orga, *Moța. Pagini de viață, file de istorie*, Editura Argonaut, 1999, p. 169-197; Maria Someșan, *Universitate și politică în deceniile 4-6 ale secolului XX. Episoade și documente*, Editura Universității din București, București, 2004, p. 84-98; Stelian Neagoe, *Viața universitară clujeană interbelică*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 206-214.

cultură sufletească și de specialitate. Astăzi, căminele fiind insuficiente, studenții locuiesc câte 3-4-5 ba și 6 într-o cameră, și-și neglijează sănătatea... Astăzi, studenții nu au bani să-și cumpere cărțile scumpe, nu pot plăti camera și lemnele scumpe, nu se pot îmbrăca... Dintr-o asemenea viață de student nu poate ieși decât un intelectual anemic și fără putere de viață... Clasa intelectuală de mâine ne va fi și mai slabă, și mai șovăitoare, și mai zdruncinată decât cea de azi și incapabilă de a-și împlini rolul ce-o așteaptă (...) De aceea, apelăm acum cu ultima nădejde la toți Români, săraci ori bogați, pe care îi rugăm să aline mizeria studentescă!”¹⁹

Toate aceste probleme socio-economice, aduse în prim plan datorită demersurilor întreprinse de organizațiile studențești locale și a mișcărilor publice de protest ale studenților nu au rămas fără ecou. Autoritățile universitare clujene au conștientizat forța și importanța comunității studențești și, drept consecință, au căutat să îi studieze sistematic nevoile și să vină în întâmpinarea acestora, printr-o serie întregă de măsuri.

Una dintre modalitățile prin care se va urmări ameliorarea vieții studenților a fost elaborarea de îndrumare practice care să îi învețe pe tineri cum să se descurce din momentul în care au devenit „boboci” la Cluj și până au părăsit băncile și laboratoarele facultăților pentru a intra în viața activă.

„Cum să fii student la Cluj”: tipologia chestionarelor și ghidurilor din perioada interbelică

Cea dintâi inițiativă referitoare la ceea ce însemna să fii student la Cluj în perioada interbelică este, de altfel, strâns legată de contextul menționat anterior. Alertată și sensibilizată de revoltele studențești din 1922-1923, care au perturbat serios procesul didactic, conducerea universității clujene a decis constituirea unei comisii de profesori care să întreprindă cercetări aprofundate privind condiția studentului²⁰. Prezidată de profesorul Ion Popescu-Voitești, geolog, din partea Facultății de Științe, comisia a avut ca membri câțiva specialiști: psihologul Florian Ștefănescu-Goangă, sociologul Virgil Bărbat, juristul Emil Hațieganu, alături de alte

¹⁹ Fondul arhivistic al Societății „Petru Maior”, BCU Cluj-Napoca, dosar 1923 – Colecția afișelor intrate, afiș intitulat *Apel către toți românii!*, nedatat.

²⁰ Proces verbal al Senatului Universitar al Universității din Cluj, 7 decembrie 1922, în Lucian Năstasă, (ed.), *Antisemitismul universitar în România (1919-1939). Mărturii documentare*, Editurile ISPMN/Kriterion, Cluj-Napoca, 2011, p. 211-212. În acest document se spunea, la punctul nr. 7: „Comisiunea instituită de Senat în ședința de la 10 noiembrie, cu scopul de a studia starea studențimii din toate punctele de vedere, va începe lucrările. [...] D-nii studenți sunt rugați să comunice direct și prin societățile lor toate lămuririle și trebuințele pentru a putea înfăptui o muncă pașnică și rodnică”.

câteva personalități, precum istoricul Silviu Dragomir și lingvistul Vasile Bogrea. După discuții, comisia a întocmit un *Chestionar privitor la starea materială și morală a tinerimii academice din Cluj*, care a fost tipărit sub forma unei broșuri în toamna lui 1923.

Era vorba, de fapt, de un sondaj de opinie prin care se încerca să se afle, direct de la tineri, ce chestiuni îi frământau. Broșura, despre al cărei tiraj nu ni s-au păstrat informații, a fost răspândită printre studenți. Aceștia trebuiau să răspundă la întrebări, să se semneze pe ultima pagină și să depună documentul la chestura Universității în momentul înscrierii în noul an universitar 1923-1924²¹. Luând în considerare instrucțiunile, putem estima pe de o parte existența cvasi obligativității completării chestionarului, dar și faptul că au fost probabil tipărite câteva mii de exemplare ale acestuia, în strictă legătură cu numărul studenților clujeni de la acea dată. Un alt detaliu relevant și care se cuvine menționat este faptul că răspunsurile studenților nu erau unele anonime, încă de pe coperta chestionarului fiind solicitată menționarea numelui respondentului, a facultății la care studia și a anului în care era înscris.

Dincolo de aceste aspecte, care țin de o anumită etică și metodologie a cercetării sociologice și pe care nu le vom aprofunda mai mult aici, vom analiza conținutul broșurii, care este unul foarte interesant. Materialul redactat de profesorii clujeni era unul extrem de detaliat, conținând un număr total de 112 întrebări, organizate în zece secțiuni distincte, care urmăreau să acopere, deopotrivă sistematic și aprofundat, cât mai multe aspecte din viața celor ajunși să studieze la Cluj. În multe privințe, structura chestionarului și tipurile de întrebări la care se cerea răspuns prefigurează ghidurile clasice destinate studenților care aveau să apară în următorii ani.

Astfel, o primă serie de 19 întrebări erau menite să adune date personale asupra studentului, mai precis asupra situației sale familiale (părinți, soția/soțul, eventualii copii, frați, avere) și a parcursului său biografic până a se înscrie la Universitatea clujeană. În această secțiune trebuie remarcat interesul autorităților universitare cu privire la statutul militar și la participarea tinerilor la Primul Război Mondial. Ca exemplu, întrebarea nr. 11 era formulată după cum urmează: „Ai făcut campania? Unde și pe care front? Cu ce impresii te-ai înapoiat din război?”²², ceea ce indică, în subsidiar, dorința de a evalua atitudinea social-politică a corpului studentesc ca urmare a transformărilor aduse de conflictul din 1914-1918.

---

²¹ *Chestionar privitor la starea materială și morală a tinerimii academice din Cluj*, Cluj, Tipografia Ardealul, 1923, p. 32.

²² *Ibidem*, p. 6.

Următoarele secțiuni ale chestionarului se concentrau asupra *bugetului* și „*confortului*” studenților. Informațiile solicitate tinerilor sunt pentru cercetătorii de azi deopotrivă interesante și provocatoare, tocmai prin faptul că, în prezent, problemele la care se referă acestea nu se mai regăsesc, în general, printre preocupările ori în responsabilitatea directă a autorităților universitare, fiind considerate mai degrabă ca intrând în sfera vieții extra-academice, dacă nu chiar private. În consecință, întrebări precum: „Cât te costă spălatul rufelor pe lună?”, „Cât cheltuiești pentru distracții pe lună?”, „Cât te costă îmbrăcămintea pe an?”, „Care este, după părerea dumitale, suma strict necesară, pe o lună, ca student?”, ori „În ce constă de obicei hrana dumitale pe o zi oarecare?” stau mărturie despre viziunea cuprinzătoare a comisiei Popescu-Voitești cu privire la statutul studentului interbelic²³. Aceste întrebări permiteau creionarea unui tablou elocvent asupra situației socio-materiale a majorității tinerilor care frecventau Universitatea clujeană, dar și a efortului financiar depus de familia pentru a-și putea trimite fiii și fiicele la studii superioare.

Un alt subcapitol important al chestionarului, cu 15 întrebări, era dedicat activității școlare a studenților clujeni. Tinerii erau solicitați să explice lipsurile pe care le întâmpinau pe parcursul studiilor, mai exact la seminarii, cursuri și laboratoare, dacă beneficiau sau nu de suficiente manuale. Mai mult, câteva întrebări erau menite să evalueze atitudinea studenților față de limbile străine, cât și față de necesitatea ori condițiile însușirii unor noi abilități lingvistice la universitate²⁴.

O atenție deosebită era acordată și activităților desfășurate de către studenți în comunitate și/sau în spațiul public. Astfel, o altă serie de întrebări monitoriza rolul și eficacitatea societăților studențești în apărarea intereselor tinerilor. Alături de acestea, rețin atenția, în mod special, întrebările care cereau tinerilor să definească atât ceea ce înțelegeau ei prin *libertate academică*, cât și legăturile care se stabileau între drepturile și libertățile cetățenești și cele de membru al mediului universitar. Insistența asupra rolului studentului în societate reflecta criza de încredere, precum și conflictul generațional prin care trecea România în acei ani interbelici, când mișcările studențești declanșate cu începere din toamna lui 1922 monopolizau, prin revendicările lor socio-economice și național(ist)e, întreaga atenție a autorităților, și totodată a opiniei publice. Pentru exemplificare, redăm aici trei dintre întrebările prin care chestionarul întocmit de comisia Popescu-Voitești a urmărit să afle opinia tinerilor față de situația și evoluția de atunci a țării și a organizării mediului universitar, și anume: întrebarea nr. 79 – „În ce raport pui dumneata libertatea academică

---

²³ *Ibidem*, p. 8 și p. 10.

²⁴ *Ibidem*, p. 12-14.

cu cea cetățenească? Crezi că cea dintâi o lărgeste pe cea din urmă sau o țârmurește, sau crezi că nu au nici un raport între ele?”; întrebarea nr. 82 – „Dacă crezi că nu există nici un raport între cele două feluri de libertăți, crezi compatibilă calitatea de student, ca atare, cu exercitarea drepturilor cetățenești?”; întrebarea nr. 84 – „Crezi dumneata că Universitatea reprezintă în stat o idee care îi este proprie și că are o menire specială? Dacă da, care sunt, după dumneata, acea idee și acea menire, și ce rol poate juca studentul în realizarea lor?”²⁵ Se puneau, așadar, în discuție probleme esențiale, dorindu-se, în mod evident, o dezbatere cât mai sinceră și, ulterior, identificarea unor soluții reciproc avantajoase, care să guverneze atitudinea și modul de funcționare a societății românești, în special a relațiilor studenți – profesori – autorități administrative și politice.

O altă parte a chestionarului căuta să colecteze date referitoare la modul în care studenții își petreceau timpul liber, a moralei pe care o aveau și o demonstau, precum și a raporturilor dintre sexe. Nu trebuie să uităm că ne aflăm la început de secol XX, când prezența femeilor în mediul academic era încă destul de redusă, iar procesul emancipării feminine din România se afla în primele sale stadii. De aceea, o întrebare de tipul „care este părerea dumitale asupra atitudinii tinerilor noștri față de femei, în genere, și față de studente în special?” își dezvăluie întreaga relevanță, dacă o plasăm în contextul antemenționat.

În ultimele sale secțiuni, respectiv nouă și zece, chestionarul din 1923 pune în discuție locul și rolul *universității*. Studenții erau îndemnați să își exprime opiniile referitor la „îndatoririle pe care le are universitatea față de ei”, dar și la carierele pe care ar fi trebuit să le îmbrățișeze tinerii „având în vedere starea actuală de dezvoltare” a României. Totodată, câteva întrebări doreau detalii cu privire la „studentul ideal”, „profesorul ideal”, și cel mai potrivit mod de interacțiune dintre cei doi actori ai lumii academice.

Aceste întrebări finale relatau în fapt, sub o formă sintetică, chestiuni deja atinse prin unele din interogațiile precedente ale chestionarului. Ele reprezentau nucleul și motivația principală a demersului atât de complex efectuat de către comisia Popescu-Voitești, anume acela de a adopta și aplica în viitor cele mai eficiente măsuri în vederea bunei funcționări a Universității clujene.

Din păcate, nu am reușit încă să depistăm în bibliotecile și arhivele locale și răspunsurile pe care studenții clujeni din anul universitar 1923-1924 le-au furnizat autorităților universitare după aplicarea chestionarului. Cu toate acestea, putem estima că impactul cercetării sociologice efectuate de către comisia Popescu-Voitești ca urmare a revoltelor studențești ce începuseră din toamna lui 1922 a fost unul semnificativ, deoarece în

---

²⁵ *Ibidem*, p. 20-22.

perioada următoare s-au înregistrat, atât la nivelul Universității, cât la cel al societății civile locale o serie de măsuri menite să amelioreze situația tinerilor veniți să studieze la Cluj²⁶. Dintre multitudinea de inițiative care au fost direct sau indirect legate de rezultatele acestui prim chestionar, ne vom concentra în cele ce urmează pe prezentarea și analizarea publicațiilor care au avut menirea de a facilita acomodarea cu statutul de student a celor intrați pe porțile Universității din Cluj.

Multe dintre întrebările chestionarului întocmit în 1923 reliefaseră implicit și nevoia existenței unor îndrumări pentru cei care frecventau lumea universitară, dincolo de aria restrânsă a regulamentelor de studii și disciplină ale facultăților. Aveau să treacă însă alți cinci ani până la apariția primelor ghiduri pentru studenți cu adevărat demne de acest nume. În 1928 s-au lansat pe piață nu unul, ci două volume menite să ofere informații pentru numeroasele probleme cu care se confruntau studenții clujeni. Este vorba despre *Călăuza studentului în medicină la Universitatea din Cluj* și despre *Călăuza studentului la Cluj*. Deși asemănătoare ca scop general, cele două cărți erau destul de diferite în alcătuirea lor.

Pornind de la titlurile celor două cărți, prima întrebare care se ridică este de ce a fost nevoie de ambele, și nu s-a putut ajunge la redactarea unui singur ghid pentru studenți, unul unic pentru întreaga Universitate clujeană, cu cele patru facultăți ale sale. Acest lucru se explică prin mai mulți factori. Pe de o parte, trebuie să ne amintim că cei care porniseră protestele studențești la Cluj fuseseră tocmai studenții în medicină, nemulțumiți de condițiile în care erau nevoiți să învețe la seminarii, lucrări practice, de costurile mari ale materialelor lor didactice, precum și de concurența existentă între etnicii evrei și cei români care doreau să devină medici. Ca urmare, se impunea ca acestei categorii de studenți să li se acorde o atenție

---

²⁶ După revoltele studențești antisemite din 1922-1923, conducerea Universității clujene a acordat, pe parcursul anului universitar 1923-1924, un număr de 180 de burse bănești studenților, iar pentru 570 de studenți s-au acoperit, prin diferite forme de ajutor financiar, costurile cazării în cămine. Mai mult, în ianuarie 1925 s-a cumpărat o clădire, unde urmau să fie create încă 50 de locuri noi de cazare pentru studente. Vezi în acest sens: *Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1923-1924*, Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1925, p. 37; *Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1924-1925*, Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1926, p. 9. De asemenea, în Cluj s-au înființat mai multe societăți de binefacere care aveau ca scop ajutorarea studenților săraci, în special a celor creștini. Dintre acestea, s-a remarcat „Reuniunea Femeilor Creștine”. Date despre activitatea ei la Ana-Maria Stan, „Asociaționism cultural și academic în perioada interbelică: «Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj», 1925-1931”, în *Historia Universitatis Iassiensis*, Iași, nr. I, 2010, p. 131-150.

sporită din partea autorităților și administrației universitare din Cluj. Pe de altă parte, studenții în medicină reprezentau, prin prisma viitoarei lor meserii, un public – țintă elitist, restrâns și mult mai specializat decât tinerii care studiau discipline socio-umane, științe exacte ori științele vieții. De aceea, informațiile dintr-un ghid destinat mediciniștilor nu aveau cum să nu fie diferite de cele furnizate altor categorii de studenți, mai ales în privința normelor și eticii profesionale, precum și a perspectivelor de dezvoltare în carieră. Nu în ultimul rând, existența unui ghid studentesc atât de specific are de a face și cu toți cei care au participat la elaborarea, tipărirea și distribuția lui. *Călăuza studentului în medicină la Universitatea din Cluj* apărută în 1928 este rezultatul colaborării dintre profesori ai Facultății de Medicină și o librărie/casă de editură privată din Clujul interbelic, sau, cum am spune în termenii actuali, este rezultatul unui parteneriat public-privat.

Autorul volumului este doctorul V. Cimoca, pe atunci șef de lucrări la clinica dermatovenerologică din cadrul Facultății de Medicină clujene, alături de un colaborator maghiar, V. Mártonffy. Finanțarea, publicarea și distribuția s-a făcut de către Casa Lepage (librărie, editură și papetărie), una dintre cele mai renumite și apreciate instituții culturale locale. Nivelul de implicare al Casei Lepage în proiectul ghidului studenților în medicină este dovedit de însăși structura acestuia, o structură gândită în așa fel încât să aducă beneficii cât mai mari editorilor. Mai precis, din totalul celor 156 de pagini ale ghidului, peste jumătate (adică de la pagina 69 la pagina 156) era în fapt un catalog de cărți și reviste medicale, de diferite specialități și provenind din țările europene cu tradiție în studiul și practicarea medicinei: Franța, Germania, Mare Britanie, Italia, chiar și Ungaria. Toate aceste volume puteau fi achiziționate de către medicii și studenții la medicină din Transilvania prin intermediul Casei Lepage, în condiții de plată ce putea fi avantajos negociate. Cu alte cuvinte, pentru Casa Lepage, ghidul destinat mediciniștilor reprezenta o ocazie de a-și face publicitate și de a-și spori vânzările de carte și materiale didactice, așa încât cheltuielile pricinuite de tipărirea acestuia aveau să se amortizeze rapid.

În cuvântul înainte care explica apariția *Călăuzei studentului în medicină la Universitatea din Cluj*, doctorul Cimoca și V. Mártonffy recunoșteau că acest ghid avea o pronunțată adresabilitate practică: „nu numai studentul începător, care pentru întâia oară este îmbrățișat de Alma Mater, simte lipsa de a fi condus în labirintul vieții universitare, ci chiar și cei mai versați au nevoie din când în când de informațiuni referitor la diferitele chestiuni universitare [sublinierea noastră]. Călăuza de față introduce studentul în viața universitară, urmărește scopul de familiarizare și rămâne un bun prieten al tineretului, luminând drumul celor care se servesc de ea. Intenția noastră este: economie de timp și bani, toate atât de prețioase pentru fiii poporului nostru desrobot. Dar această călăuză este de mare folos

și pentru cei avansați în studii, pentru medici, care doresc să fie în curent cu achizițiunile noi ale științei”²⁷.

Pragmatismul care îi ghidase pe autori, „economia de timp și bani”, se evidențiază cu ușurință în temele pe care le abordează *Călăuza...* pentru a-i familiariza pe studenți, dar și pe absolvenți, cu viața academică și profesională. Informațiile ghidului fuseseră selectate și ordonate astfel încât să acopere, eficient, clar și concis, cele mai importante probleme care îi preocupau pe tineri.

Astfel, o primă secțiune relua fragmente din Regulamentul Facultății de Medicină clujene, fiind prezentate doar acele articole care detaliau modul de desfășurare a procesului didactic și de practică medicală. Urmau apoi amănunte referitoare la cuantumul taxelor pentru studii și examene, dar și modul în care se puteau obține scutiri de plată ale acestora²⁸.

A doua secțiune a *Călăuzei...*, formată din câteva subcapitole, oferea date despre organizarea vieții de student. Găsim aici o listă care descria succint toate căminele clujene, publice sau private, în care puteau fi cazați studenții, inclusiv numărul de locuri disponibile și tarifele practicate la fiecare. De asemenea, în această secțiune erau reproduse pe larg extrase din statutele căminelor patronate direct de către Universitate, insistându-se pe obligațiile și statutul studenților căminiști²⁹. Nu lipseau nici informațiile referitoare la vacanțe și sărbători legale. Câteva pagini le recomandau tinerilor o serie de societăți studențești, academice și/sau culturale, precum și anumite muzee de specialitate, menite să îi ajute în extinderea cunoștințelor. Dintre acestea se cuvin evidențiate *Cercle Ronsard*, asociație înființată de profesorul Emil Racoviță în 1922 pentru propagarea limbii și culturii franceze în Transilvania, dar și Muzeul de Parazitologie Vegetală al Clinicii Dermato-Venerice, ori Muzeul și Expoziția Permanentă a Institutului de Igienă și Igienă Socială³⁰. Nu era uitată nici Biblioteca Universitară, căreia i se prezenta detaliat regulamentul de funcționare.

Repertoriul de organizații propus de către *Călăuza studentului în medicină...* reprezintă pentru cercetătorul de azi o sursă valoroasă, din mai multe considerente. Pe de o parte, selecția din ghid atestă valoarea și renumele anumitor structuri cu rol formativ, socio-cultural și științific, de pe plan local, precum *Cercle Ronsard*³¹. Pe de altă parte, aici avem o

²⁷ V. Cimoca, V. Mártonffy, *Călăuza studentului în medicină la Universitatea din Cluj*, Editura Librăriei Lepage, Cluj, 1928, p. 4-5.

²⁸ *Ibidem*, p. 6-25.

²⁹ *Ibidem*, p. 26-36.

³⁰ *Ibidem*, p. 40 și p. 42.

³¹ Date privind circumstanțele înființării și activitatea Cercului *Ronsard* la Ana-Maria Stan, „Aspecte din activitatea francofonă și francofilă a «Cercului Ronsard» în Clujul interbelic”, *Țara Bârsei*, nr. 8, Brașov, 2009, p. 195-199.

panoramă, destul de selectivă totuși, a asociațiilor interbelice clujene care au desfășurat activități cu impact în mediul academic, multe din ele fiind rar sau chiar deloc amintite de către alte documente sau publicații, ca de exemplu colecțiile muzeografico-didactice create pe lângă multe din clinicile universitare.

Cea de-a treia secțiune a ghidului din 1928 era însă cea mai interesantă dintre toate. Aceasta conținea informații despre modul în care își puteau organiza cariera absolvenții Facultății de Medicină din Cluj. Tinerilor medici le erau explicate procedurile de urmat pentru concursurile de externat, cel de medic-sanitar și/sau de spital, precum și pentru obținerea specializării de stomatologie. În viziunea autorilor *Călăuzei studentului în medicină...*, noile generații de medici nu trebuiau să își limiteze aspirațiile profesionale la spațiul românesc. Dr. Cimoca și V. Mártonffy lansau, prin intermediul ghidului pe care îl alcătuiseră, un apel apăsător la continuarea pregătirii de specialitate pe plan internațional. Potrivit celor doi, plecarea peste hotare reprezenta o cerință aproape *sine qua non*, fiind singura modalitate care putea duce la progresul medicinei locale și naționale. Iată argumentele lor: „Scumpe coleg, odată abilitat doctor în medicină, în fața ta se deschid noi orizonturi, îndatoriri înalte, studiile în străinătate. Numai astfel te vei putea achita de datoria ce te așteaptă, vei putea contribui la schimbarea mentalității «orientale», ce ne duce la dezastru toate străduințele, eforturile noastre titanice, ce ne împiedică la dezvoltarea noastră intelectuală normală. Izbânda depinde de felul cum ne vom face datoria [...]. Liber de orice influență, judecă, raționează; păstrează tot ce-i bun și alungă tradiții, concepții greșite, să ne vedem cât mai repede în România modernă [sublinierea noastră]”³².

Dar care erau țările în care se recomanda efectuarea stagiilor de perfecționare în medicină? În primul rând Franța, a cărei Facultate de Medicină de la Paris era considerată „cea mai vizitată de către străini, un izvor nesecat al actualităților”, dar și Austria, mai precis Facultatea de Medicină din Viena, unde, pe lângă programul obișnuit de studii medicale, se organizau „cursuri de perfecționare și [cursuri] internaționale”³³. Nu erau uitate nici Anglia și America, două țări care, deși prezentau doar un „interes excepțional pentru români”, din perspectiva costurilor financiare, se remarcă prin „organizația sanitară foarte avansată față de Europa; chirurgia și radiologia”³⁴. Celor interesați li se ofereau atât detalii despre costurile studiilor în străinătate, cât și informații administrative și practice privind viața în marile capitale europene (bugetul lunar necesar, posibilitățile de

---

³² V. Cimoca, V. Mártonffy, *op. cit.*, p. 56.

³³ *Ibidem*, p. 57 și p. 60.

³⁴ *Ibidem*, p. 63.

cazare, activități socio-culturale adecvate, actele de care avea nevoie un cetățean român plecat în străinătate).

Subcapitolul privind învățământul medical pe plan internațional este completat, așa cum am menționat deja anterior, de un catalog consistent de cărți și reviste medicale publicate de edituri străine de prestigiu în anii '20. Catalogul constituie a patra și ultima secțiune a *Călăuzei studentului în medicină...*, ocupând peste jumătate din cuprinsul întregii lucrări.

Nu în ultimul rând, trebuie să menționăm faptul că în volum se făcea și o trecere în revistă a clinicilor și institutelor medicale ale Universității clujene, dar și a sanatoriilor locale, precum și a unei părți din personalul care le deservea. Avem, așadar, în fața ochilor și o imagine a sistemului de sănătate publică din Clujul interbelic, care confirmă statutul de „capitală a Transilvaniei” pentru acest oraș.

Prin structura aleasă și datele prezentate, Dr. Cimoca și V. Mártonffy demonstau cu prisosință viziunea pragmatică și deopotrivă nuanțată care a stat la baza alcătuirii ghidului pentru medicii clujeni. Cititorilor li se oferea o perspectivă (cvasi)completă asupra profesiei și statutului de medic, atât în România, cât și în străinătate. În subsidiar, se pune în discuție poziționarea Universității clujene printre instituțiile similare din țară și din Europa, cât și rolul acestora în pregătirea elitelor naționale.

Ca o concluzie preliminară, se impune să remarcăm calitatea materialelor și informațiilor din *Călăuza studentului în medicină la Universitatea din Cluj*, tipărită la editura Lepage. Relevanța și valoarea acestei lucrări trebuie însă analizată și prin comparație cu alte publicații asemănătoare, apărute în aceeași perioadă sau în anii imediat următori.

Tot în anul 1928 apare și ghidul intitulat *Călăuza studentului la Cluj* de Ioan A. Vătășescu. În acest caz este vorba de o inițiativă oficială, caucionată în mod direct de către autoritățile universitare locale. Autorul era secretar la Rectoratul Universității clujene³⁵, iar editura la care apărea, adică Institutul de Arte Grafice Ardealul, tipărise și alte publicații oficiale ale Universității, cum ar fi anuarele. Caracterul oficial al demersului lui Ioan Vătășescu este demonstrat cu prisosință de argumentele din prefața cărții, unde se indică faptul că volumul era o necesitate impusă de dezvoltarea vieții universitare din România: „a alcătui o călăuză ca cea de față [...] însemnează a avea drept țintă ca prin însumarea, sistematizarea și

---

³⁵ Ioan A. Vătășescu, licențiat în litere la Sorbona, a lucrat la Rectoratul Universității clujene între anii 1924 și 1947. Arhivar, apoi secretar, Vătășescu a devenit secretar general al Rectoratului la 1 aprilie 1937 și a fost epurat din Universitate în 1947, în urma unui conflict cu profesorul Emil Petrovici, primul rector comunist al Universității.

răspândirea unor date informative de folos, să se înlăture o parte însemnată din dificultățile ce se pun în calea studenției noastre [...]. La Universitatea din Cluj, adaptată de curând culturii românești, este firesc să se mai simtă încă unele lipsuri în rețeaua administrației sale. [...] Așadar, această călăuză are ca scop de a umple un gol [...]. La noi, afară de Călăuza Studentului alcătuită de Oficiul Universitar București, de sub conducerea dlui profesor Gusti, nu avem altă publicație, serioasă și competentă, care să conțină informațiile necesare mulțimii interesate”³⁶.

Se dorea, deci, ca orașul Cluj să devină un centru academic modern, ale cărui standarde de funcționare să se ridice la nivelul celor din capitala României, realizându-se deopotrivă o sincronizare, dar și o concurență, benefică, cu Universitatea din București.

Dincolo de aceste aspecte instituționale, trebuie să menționăm că ghidul Vătășescu se adresa unui public ținut extins, încercând să ofere soluții practice și răspunsuri punctuale la o multitudine de probleme. Dăm din nou cuvântul autorului: „O scurtă anchetă făcută zilele trecute printre studenții mai multor facultăți mi-a reliefat și mai mult lipsurile și urmările lor, a căror perpetuare nu mai poate dăinui. [...] cercul larg al întrebărilor ce-și pune un student pentru diferite chestiuni, în timpul anilor săi de studiu este redus foarte mult [de acest volum – n. n.]; iar dacă mai rămâne totuși ceva de întrebat, acestea sunt chestiuni care se rezolvă sau prin contactul primelor săptămâni cu viața de student, sau, în mod oficial, de către funcționarii competenți ai Decanatelor și Rectoratului [...]. Dar greutatea orientării era simțită, sub multele ei aspecte, nu numai de studentul nou venit în Cluj – oraș cu un mediu poate diferit de cel natal – ci mai mult de părinții care, locuind departe de sediul așezământului școlar, n-au unde și cui să se adreseze spre a ușura calea pe care odraslele lor pornesc, însetate de cultură, părăsind poate pentru prima oară căminul părintesc”³⁷.

Într-adevăr, prin structura sa, ghidul Vătășescu reușea să pună la dispoziția tuturor celor interesați să cunoască Clujul în ceea ce avea el mai specific, informații pertinente și detaliate. Atât tinerii înscriși la Universitate, cât și familiile lor, precum și alte categorii socio-profesionale doritoare să se stabilească în oraș găseau în paginile *Călăuzei*... un portret complet și complex al acestei localități.

Primul capitol era, în mod firesc, dedicat prezentării istorico-geografice și administrative a Clujului. Sunt descrise cu lux de amănunte instituțiile locale de toate tipurile (autoritățile judecătorești și militare, administrația, școlile, spitalele, bisericile, băncile, reprezentanțele

---

³⁶ Ioan A. Vătășescu, *Călăuza studentului la Cluj*, Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1928, p. 3-5.

³⁷ *Ibidem*, p. 4-5.

diplomatice străine etc.). Vătășescu trece apoi în revistă posibilitățile de cazare și transport în Cluj, precum și pe cele de *loisir* (cinematografe, parcuri, muzee, spectacole, librării, arene de sport, teatre). Nu lipsește nici o listă exhaustivă a publicațiilor locale (atât presa publicată în românește, cât și cea în maghiară, ori germană, cât și periodicele cu caracter academic tipărite de către Universitate). Regăsim aici și o evidență detaliată a asociațiilor cultural-științifice, dar și a celor caritative care funcționau în oraș. Rețin atenția cercetătorului de azi observațiile referitoare la nivelul de viață din Clujul interbelic: „S-a spus de către mulți că Clujul ar fi un oraș mai scump decât celelalte orașe din Transilvania și mai ales din Vechiul Regat. Această afirmație își are o explicație în însăși trecutul orașului. Într-adevăr, în vechiul regim, Clujul era orașul magnaților unguri, care, cu timpul i-au dat o înfățișare particulară. Înzestrându-l cu instituții create după tipul celor din Occident, și centralizând aici foarte multe autorități, i-au adecvat o viață care corespundea mai degrabă spiritului lor prodigalist (adică risipitor - n. n). [...]. Pe lângă aceste împrejurări istorice, se mai adaugă și una naturală, ale cărei consecințe se mai simt și azi, când cele dintâi au încetat. Este aceea că Clujul nu are în jurul său o regiune productivă cum de exemplu au alte orașe ca Bucureștii, Aradul, Oradea, Piteștii etc. ca să nu amintim decât de cele din țara noastră. Clujul se alimentează mai mult din produsele regiunilor îndepărtate și aceasta cu destulă greutate, fiindcă nu-l străbate decât o singură linie ferată (linia Oradea-Brașov-București). [...]. Comparând actualele condiții de trai se poate spune că suma medie necesară pe o lună variază de la 1200-2500 lei pentru hrană și 600-1500 lei pentru locuință”³⁸.

Datorită minuțiozității cu care a fost alcătuit, capitolul intitulat „Câteva aspecte ale Clujului” poate fi considerat un mini-ghid turistic de sine stătător, rivalizând, cu succes, cu publicații specializate de același gen. De altfel, autorul s-a documentat temeinic pentru redactarea acestei părți a lucrării sale, utilizând pe lângă numeroasele date pe care le cunoștea datorită funcției sale administrative de la Universitate, și o bibliografie apreciabilă despre Clujul românesc³⁹.

Aceeași minuțiozitate a redactării o regăsim și în capitolul al doilea. Acesta constituie de fapt nucleul întregii cărți, unde, în peste 140 de pagini, cititorului îi este înfățișată o panoramă a învățământului superior din Cluj.

³⁸ *Ibidem*, p. 16-17.

³⁹ Potrivit bibliografiei de la finalul „*Călăuzei studentului la Cluj*”, Ioan A Vătășescu a consultat două lucrări dedicate special orașului Cluj, apărute după unirea Transilvaniei cu România, și anume: V. Lazăr, *Clujul*, Editura Cultura Națională, 1923 și P. Borteș, *Călăuza orașului Cluj*, Cluj, Tipografia Dr. S. Bornemisa, 1923.

Ioan Vătășescu nu și-a limitat demersul la prezentarea Universității, ci a oferit date despre întreg sistemul de instituții academice din oraș, fără deosebire de specific. Totuși, autorul a recurs la o anumită ierarhizare a școlilor superioare clujene, procedând la descrierea lor în funcție de importanța și ponderea avută de fiecare dintre ele în viața urbei.

Ca urmare, cea mai mare parte a capitolului al doilea este dedicat Universității „Regele Ferdinand I”. Pentru început, Ioan Vătășescu a luat în discuție chestiuni generale referitoare la modul de organizare și funcționare a universității clujene. După un scurt istoric al Universității, regăsim în această secțiune de „generalități” informații clare și concise despre toate demersurile administrative care însoțeau, de la înscriere și până la absolvire, viața studentului: actele de studii necesare, taxele de diverse tipuri, bursele și ajutoarele sociale, manualele disponibile. Autorul a făcut loc aici și regulamentului de „ordinea și disciplina studenților universitari”. Nu lipseau nici informații așa-zis de „interes public”, anume cele referitoare la autoritățile universitare, la bugetul universității etc.⁴⁰ Tradițiile și ceremoniile care defineau viața academică de la Cluj, și care nu se mai întâlneau în alte părți, sunt și ele incluse tot în această secțiune a ghidului. Dintre ele, ies în evidență amănuntele referitoare la modul de organizare a doctoratului interbelic la Cluj. Iată cum se derula ceremonia:

„Promovarea la rangul de «doctor» se face la această universitate printr-o festivitate deosebită, ce are loc de obicei sâmbăta, în Aula Universității. Festivitatea este publică și este prezidată de dl. rector al Univ., având în stânga și în dreapta pe dnii. decani ai celor 4 facultăți, iar ca secretar de promoție pe dl. secretar general al Univ. Candidații al căror număr trebuie să fie de cel puțin 3, iau loc în fața autorităților universitare. După îndeplinirea tradiționalelor formalități, concentrate în câteva fraze, se procedează solemn la depunerea jurământului, în urma căruia dl. rector declară pe candidați «proclamați doctori». Aceștia trec apoi spre a strânge mâna domnului rector și d-lor decani, iar în urmă unul dintre doctori rostește o mică cuvântare prin care reînnoiește obligațiunile luate «de a păstra demnitatea funcției» ce o va ocupa, «de a cultiva specialitatea» sa, «de a face să propășească interesele acestei universități și de a contribui la înflorirea patriei române». Diplomele de doctorat ce se conferă de această Universitate sunt redactate în limba latină. Ele se eliberează de către Rectorat, după aproape o lună de la fiecare promoție, în afară de cele în Medicină, care se trimit Decanatului spre a le elibera după îndeplinirea stagiului reglementar [...]»⁴¹.

⁴⁰ Ioan A. Vătășescu, *op. cit.*, p. 39-73.

⁴¹ *Ibidem*, p. 51.

Mărturia de mai sus exemplifica elocvent gradul de autonomie de care se bucura Universitatea „Regele Ferdinand I” de la Cluj, precum și diferențele structurale existente între aceasta și celelalte universități din România Mare, până la adoptarea legii de unificare a învățământului superior din 1932. Nu vom insista acum asupra tuturor caracteristicilor care au particularizat, în perioada 1919-1932, Alma Mater clujeană față de restul centrelor academice românești, însă trebuie să subliniem faptul că ghidul Vătășescu, fiind elaborat în 1928, a reușit să expună marea majoritate a acestora în paginile sale.

Cum era și firesc, prezentarea generală a Universității clujene era urmată de o a doua secțiune, mai detaliată, care cuprindea descrierea facultăților sale componente, anume: Facultatea de Drept, Facultatea de Medicină, Facultatea de Litere și Filozofie și Facultatea de Științe. Pentru fiecare dintre acestea, Ioan Vătășescu a făcut o prezentare-tip, foarte bine sistematizată, incluzând date despre personalul didactic, regulamentele de studiu, dar și unele informații despre programul cursurilor. În cazul Facultății de Drept, autorul și-a permis totuși să depășească limitele modelului, adăugând și informații amănunțite despre examenele necesare pentru absolvire. Motivul era, din nou, specificul organizării Facultății de Drept de la Cluj, care mai păstra anumite elemente venind dinspre tradițiile învățământului superior din fostul Imperiu Austro-Ungar, după cum reiese din fragmentul de mai jos:

„Examenele la această Facultate se împart în fundamentale și rigoroase. Cele dintâi, în număr de 3, se dau în fiecare an, după primii trei ani, în sesiunile reglementare. După ultimul examen fundamental, studentul e declarat absolvent al Facultății de Drept, cu care ocazie i se încheie caietul de cursuri, prin completarea ultimei file numite «absolutoriu». Cum însă la această Facultate nu se conferă gradul de licențiat [sublinierea noastră], studentul urmează să mai depună încă 3 examene pentru obținerea gradului de «doctor în drept» sau 2 examene pentru gradul de «doctor în științe politice». Aceste ultime examene pentru obținerea doctoratului se numesc rigoroase»⁴².

Pentru ca imaginea Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj să fie cu adevărat completă, ghidul Vătășescu oferea publicului-țintă și o a treia secțiune, anume una care cuprindea explicații și amănunte despre infrastructura academică (cămine pentru studenți și pentru studenți, biblioteci, restaurante), cât și despre viața asociativă (atât cea a personalului universitar, cât și cea a studenților)⁴³.

---

⁴² *Ibidem*, p. 75-76.

⁴³ *Ibidem*, p. 132-159.

Capitolul al doilea al ghidului Vătășescu continua apoi panorama învățământului superior din Cluj cu prezentarea celorlalte academii și institute care funcționau în oraș. Rând pe rând, cititorii aflau date despre personalul didactic, programa de studii și regulamentul de funcționare de la: Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale, Academia de Agricultură, Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică, Școala de Arte Frumoase. Nu era ocolit nici învățământul superior al minorităților, atât de importante în viața Transilvaniei, fiind descrisă aici și Academia de Teologie Reformată, Unitariană⁴⁴.

Raportându-ne la titlul și la conținutul *Călăuzei studentului la Cluj*, observăm că, prin cele două capitole pe care le-am analizat succint anterior, Ioan Vătășescu își îndeplinise deja cu prisosință obiectivul de a oferi orientări cât mai complete tineretului doritor să devină membru al comunității universitare din acest oraș, indiferent de instituția aleasă. Cu toate acestea, autorul nu s-a limitat la acest nivel, ci, pornind de la premisa că la nivel național existau încă puține lucrări care puteau să orienteze noile generații în alegerea studiilor superioare potrivite, respectiv în alegerea unei meserii ori cariere potrivite, a încercat să acopere acest gol.

Ghidul mai conține, așadar, încă două capitole, la fel de bogate în informații, care luau în discuție învățământul superior din România (capitolul al treilea) și universitățile din Europa (capitolul al patrulea).

Dar care erau școlile superioare, academiile ori universitățile din afara arealului Clujului și mai ales cum erau prezentate aceste diferite categorii? Așa cum am menționat, Ioan Vătășescu a inventariat succint în capitolul al treilea al ghidului, instituțiile de rang universitar care funcționau pe atunci în România. Găsim aici câte un scurt istoric al centrelor academice din București, Iași și Cernăuți, alături de o descriere restrânsă a facultăților și/sau specializărilor oferite de către fiecare dintre acestea, dar și câteva date despre rectorii și decanii anului universitar 1927-1928. Imediat după cele trei mari universități, Ioan Vătășescu a considerat necesar să adauge informații despre „universitatea populară N. Iorga de la Vălenii de Munte, înființată la 1 iulie 1908”, reliefând astfel, în mod indirect, influența educativă deținută de această structură privată pe plan național⁴⁵.

Capitolul al treilea se încheia cu o listă a școlilor superioare din România care pregăteau intelectualitatea tehnică și artistică, sau ofereau posibilitatea unor cariere vocaționale: școli politehnice, de arhitectură, de agricultură, conservatoare de muzică, academii teologice etc.

În capitolul al patrulea, ghidul Vătășescu evoca sistemul de învățământ superior din Europa, încercând să răspundă nevoii „tuturor

---

⁴⁴ *Ibidem*, p. 159-183.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 184-190.

acelora care doresc să continue studiile sau să se perfecționeze în vreo specialitate, în străinătate”⁴⁶. Era o recunoaștere a importanței fenomenului de *peregrinatio academica*, în urma căruia se formase și continua să se formeze o mare parte a elitei românești. În mod firesc, și Ioan Vătășescu, la fel cum făcuse și dr. V. Cimoca în *Călăuza studentului în medicină...*, a acordat cea mai mare atenție situației educației universitare oferite de Franța. Totuși, Vătășescu nu s-a limitat doar la oferta academică a Parisului, ci a inclus în secțiunea dedicată Franței și informații despre universitățile din provincie, ca de exemplu cele din Lyon, Montpellier, Bordeaux, Caen etc., chiar și Alger. Tot aici erau menționate diferitele cursuri ori școli universitare de vară organizate în Hexagon. În plus, autorul amintea și existența prestigioasei școli de la Fontenay-aux-Roses, finanțată de către autoritățile statului român. La fel ca în restul volumului, se remarcă și în această secțiune acuratețea și precizia cu care Ioan Vătășescu s-a documentat pentru a explica care erau avantajele și/sau problemele pe care le putea întâmpina un tânăr român dornic să studieze în Franța. Un exemplu elocvent sunt precizările următoare: „la universitățile franceze, și în special la Paris, studenții se împart în două categorii: înmatriculați, aceia care nu urmăresc decât dezvoltarea culturii printr-o achiziție științifică, și înscriși, adică acei care urmăresc o diplomă sau un grad de Stat sau Universitate”⁴⁷.

Prezentarea învățământului superior din Franța era urmată de prezentări similare ale altor țări europene: Italia, Anglia, Spania, Elveția, Austria, Germania și Olanda. Mai mult chiar, ținând cont de îndelungatele legături stabilite de-a lungul vremii între spațiul transilvan și spațiul academic din fostul Imperiu Austro-Ungar, în secțiunea dedicată universităților austriece, Ioan Vătășescu semnală pe scurt rolul important jucat de către asociația studenților români „România Jună” în primirea și orientarea celor sosiți la studii la Viena⁴⁸.

Al cincilea și ultimul capitol al *Călăuzei studentului la Cluj* cuprindea numeroase anexe deosebit de interesante. Găsim aici nu doar exemple ale formularelor tipizate folosite ori solicitate în cadrul Universității clujene, dar și o listă „pe specialități a domnilor profesori universitari de la cele patru universități [românești]”, valoros document pentru studierea intelectualității interbelice⁴⁹.

După analiza atât de extinsă pe care am dedicat-o acestui ghid studentesc elaborat de către Ioan Vătășescu se impun câteva concluzii. În primul rând, volumul se remarcă prin profesionalismul cu care a fost

---

⁴⁶ *Ibidem*, p. 5.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 193.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 216.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 235-255.

redactat, fapt care demonstra indirect calitatea membrilor administrației universitare clujene din acei ani, și în special a autorului său, secretar al rectoratului. Toate informațiile prezentate erau clare, relevante pentru cititori și scrise într-un stil accesibil. Mai mult, acestea erau verificate atât din punct de vedere practic, cât și teoretic, reflectând experiența lui Ioan Vătășescu în contactul său zilnic cu studenții și profesorii, numeroasele legături științifice și administrative întreținute de către Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj cu instituții similare din țară și străinătate, și, nu în ultimul rând, documentația extinsă pe această temă la care putea avea acces autorul, din poziția pe care o deținea.

De asemenea, *Călăuza studentului la Cluj* oferea o perspectivă comparativă și în același timp unitară asupra învățământului superior din România, permițând evidențierea caracteristicilor regionale, a diferențelor și/sau a similarităților dintre centrele și instituțiile academice. În plus, prin introducerea capitolului al patrulea, care discuta nivelul și structura sistemului universitar din majoritatea statelor europene, era posibilă și examinarea rolului și locului universităților românești într-un context mai larg și mai competitiv. Pentru tinerii interesați de alegerea celor mai potrivite variante educative și de pregătire profesională, ghidul reprezenta, așadar, un instrument valoros și eficient, oferind o multitudine de date și, în final posibilitatea unei decizii bine argumentate în favoarea unei anumite universități sau a alteia.

Valoarea ghidului Vătășescu publicat în 1928 a fost demonstrată, dincolo de orice alte argumente, de durata în care acesta a rămas valabil. El a fost atât de temeinic alcătuit, încât nici măcar nu a fost nevoie de reeditarea sa, sub forma clasicelor ediții revăzute și adăugite, până la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. În schimb, Universitatea clujeană a tipărit, în cursul anilor universitari care au urmat, scurte fascicule (mai precis mici broșuri de circa 20 de pagini) intitulate *Adaos la Călăuza studentului la Cluj (informații pentru înscrieri)*, care aveau ca subtitlu precizarea: *acest adaos întregește cu date noi cele publicate în ediția Călăuzei studentului la Cluj din 1928. Restul datelor rămân în majoritate valabile*⁵⁰. În fondul Bibliotecii Centrale Universitare clujene am identificat până în prezent doar două astfel de fascicule de completare, unul pentru anul universitar 1930-1931, iar celălalt pentru 1933-1934. Aceste broșuri actualizau, de fapt, procedurile și tarifele de admitere, de studii și cazare de la Universitatea clujeană, reflectând prin urmare dinamica vieții academice locale.

---

⁵⁰ *Adaos la Călăuza studentului la Cluj (informații pentru înscrierile pe anul școlar 1930-1931)*, p. 1.

Cu toate că standardul stabilit de către ghidul Vătășescu nu a fost depășit pe tot parcursul perioadei interbelice, problematica condiției studentului la Cluj cuprindea aspecte atât de variate, încât a continuat să suscite interes și în anii '30. Dacă pentru prima generație de lucrări destinate orientării tinerilor veniți la studii la Universitatea „Regele Ferdinand I”, inițiativa redactării și publicării a aparținut, cum era și firesc, corpului profesoral și autorităților universitare, ulterior înșiși studenții se vor implica direct în apariția acestora.

În seria *călăuzelor...* pe care ne-am propus să le analizăm în articolul de față, următorul volum demn de menționat a fost tipărit în cursul anului universitar 1930-1931. Intitulat, sugestiv, *Călăuza studentului român la Cluj*, acest ghid a fost elaborat de către Centrul Studențesc „Petru Maior”, care, așa cum am amintit anterior, își asumase încă din 1919, de la înființarea sa, sarcina de coordonare a studențimii universitare clujene și avea un rol deosebit de complex în comunitatea academică locală.

După mișcările studențești antisemite declanșate în 1922, Centrul „Petru Maior” trecuse printr-o perioadă destul de dificilă, intrând în conflict cu autoritățile universitare, deoarece liderii studenților au insistat pe păstrarea unei atitudini accentuat naționaliste. Ca urmare, din 1925 Centrului „Petru Maior” nu i-au mai fost recunoscute și aprobate statutele de către Rectorat, el pierzându-și astfel calitatea oficială de reprezentant al studenților în raport cu administrația Universității clujene. Deși eliminată din interiorul Almei Mater, asociația a continuat să funcționeze, sub o denumire ușor modificată, anume aceea de Societatea Academică „Petru Maior”. Faptul că Asociația Generală a Studenților Creștini din Cluj era recunoscută ca persoană juridică de către o hotărâre a Tribunalului Cluj, făcea ca membrii ei să poată fi „toți studenții creștini, care urmează la universitate sau la una din Academiile din Cluj”.⁵¹

În 1930, raporturile dintre organizația „Petru Maior” și Universitatea clujeană era destul de echivoce, am putea spune chiar semioficiale: astfel, societatea era menționată în paginile Anuarului Universității, alături de celelalte organizații care îi grupau pe studenți, însă prezența ei era însoțită de următoarele precizări (cu rol de avertisment): „Această societate, deși este continuarea celei înființată în anul 1862 în Budapesta, unde a jucat un rol important, nu mai este, în formația actuală la Cluj, recunoscută de autoritățile universitare. Ea continuă însă a funcționa, ca reprezentanta studențimii clujene, și în ultimii doi ani se remarcă printr-o

---

⁵¹ Vezi în acest sens: *Almanahul Societății academice «Petru Maior», al Societăților pe facultăți...*, 1929, p. 127-128; Ana-Maria Stan, „Forme de organizare ale centrului studențesc «Petru Maior» de la Universitatea din Cluj între 1919-1925”, p. 612-620.

lăudabilă activitate culturală (conferințe etc.) și de armonizare a vieții studențești”⁵².

Tocmai de aceea, inițiativa Societății „Petru Maior” de a publica amintitul ghid este una extrem de interesantă, meritând o cercetare aprofundată. Având în vedere contextul antemenționat, tipărirea ghidului are multiple semnificații: pe de o parte, acest demers se înscrie în seria de acțiuni socio-culturale care mențineau „Petru Maior” în atenția profesorilor și studenților clujeni, asigurând implicit atragerea de noi membri. Pe de altă parte, volumul dovedește atât continuarea liniei naționaliste a societății „Petru Maior”, cât și atractivitatea crescândă pe care această orientare o avea în rândul tinerilor. Nu trebuie să uităm nici faptul că doar cu puțină vreme înainte de *Călăuza studentului român...* fusese publicat un almanah al tuturor organizațiilor studențești din Cluj, în frunte cu „Petru Maior”, almanah care aniversa zece ani de viață studențească în Cluj, după unirea Transilvaniei cu România.

Ideea statului național, a elitelor naționale forma, de altfel, motivația principală a editării noului ghid, după cum reiese din fragmentul următor: „cu drept cuvânt universitarii noștri și-au zis: țara de mâine nouă ne aparține. Avem datoria să pregătim ziua când va stăpâni generația noastră. Stăpânirea ne va fi nediscutată dacă puterea noastră se va întemeia pe bunăstarea fiecărui român. [...] Deci, în concurența cu minoritarii și în special cu jidanii, să dăm fratelui român tot ajutorul ce este în drept să-l aștepte de la noi: fie ca negustor, fie ca meseriaș, fie ca muncitor, ca industriaș. De la el, și numai de la el, să cumpărăm; lui și numai lui să-i dăm de lucru, spre a întări o clasă de mijloc românească, pe care se va sprijini prosperitatea României de mâine, a acestei țări pe care, mâine, numai noi studenții români de astăzi suntem chemați a o conduce. Stăpâniți de acest gând, care nu este decât prelungirea firească a purtării înaintașilor jertfiți pentru unitatea politică a neamului, studențimea clujeană, prin comitetul centrului „Petru Maior”, la ședințele din 12 martie 1929 și 26 martie 1930, hotărăște la propunerea președintelui Artur Anderco, tipărirea listei tuturor comercianților, meseriașilor și industriașilor români din Cluj, spre a servi drept «călăuză» tânărului care își întregește cultura în universitatea noastră”⁵³.

Tendențele naționaliste și accentuat antisemite nu-i caracterizau însă exclusiv pe studenții din Societatea „Petru Maior”, ci ele erau împărtășite și chiar încurajate și de către o parte din personalul didactic universitar. Printre

---

⁵² *Anuarul Universității „Regele Ferdinand I” Cluj pe anul școlar 1930-1931*, Institutul de Arte grafice Ardealul, Cluj, 1931, p. 342.

⁵³ *Călăuza studentului român la Cluj*, Tipografia Cartea Românească, f. a., p. 4-5.

cei mai vehemenți susținători ai antisemitismului de la Universitatea clujeană îl găsim pe Ioan C. Cătuneanu, profesor la Facultatea de Drept, unul dintre fondatorii mișcării *Acțiunea Românească*⁵⁴. Profesorul Cătuneanu a acordat girul său ghidului de la 1930-1931, scriind în expunerea de motive a acestei publicații: „o simplă socoteală evidențiază importanța broșurii. În Cluj, oraș cultural, cei 4000 de studenți români cheltuiesc zeci de milioane dintre care cea mai mare parte merg în mâini străine. Or, este inadmisibilă perseverarea în situația actuală, ca studenții, având ideologia naționalistă cu nota antisemită preponderentă cristalizată, să îmbogățească pe negustorii jidani. E cazul, spre exemplu, al lăptăriei din fața Universității; sau al unui negustor de stofe și în același timp proprietar de croitorie din Piața Unirii, care își recrutează clientela mai ales dintre studenți. Editarea broșurii ar însemna inaugurarea unei campanii pe terenul economic, desigur cel mai important, și ar succeda afirmării electorale a elementului românesc din Cluj, constituit în bloc”⁵⁵.

Dincolo de argumentele extremiste ale discursului lui Ioan Cătuneanu, trebuie remarcat că profesorul evidențiază un aspect deseori neglijat atunci când se lua în discuție condiția studenților, anume puterea și influența lor socio-economică. Din această perspectivă, *Călăuza studentului român la Cluj* reprezintă un exemplu atipic de ghid destinat studenților, el fiind mai degrabă un îndrumar de conduită publică sau politică pentru tineret, pe principiul „cumpărați numai de la români”, și mai puțin un manual menit să familiarizeze cu toate regulile comunității academice.

Într-adevăr, conținutul ghidului nu era altceva decât o listă atotcuprinzătoare a micilor întreprinzători și meseriași, etnici români, care își desfășurau activitatea în Cluj. Cititorul avea în față un inventar de agenții comerciale, băcănii, bănci, restaurante, bărbieri și coafori, ateliere de croitorie, mecanici, fotografi, librării și tipografii etc., cu capital și personal românesc, un inventar cu o deosebită valoare documentară, deoarece oglindea nivelul la care ajunsese clasa de mijloc românească în Cluj, după aproape 10 ani de administrație românească a acestui oraș. Deși nu se poate estima care a fost impactul practic al lucrării, mai exact câți din tinerii cărora le-a fost distribuită au acționat în conformitate cu aceasta, adică au sprijinit „cu banul lor numai pe fratele român din comerț, meserie sau orice altă ramură de activitate”⁵⁶, broșura merită luată în discuție deopotrivă în

---

⁵⁴ Date despre biografia profesională și politică a lui Ioan Cătuneanu la Maria Ghitta, „Interwar Anti-Semitic Ideologists in Transylvania: A Professor and a Student”, in *Transylvanian Review*, vol. XV, nr. 3, 2006, p. 89-109.

⁵⁵ *Călăuza studentului român...*, p. 6-7.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 7.

cercetările privind condițiile de viață și activitatea studenților interbelici din Cluj, cât și în cele privind istoria locală.

Călăuza studentului român la Cluj editată de Asociația „Petru Maior” reprezintă nu doar o excepție în cadrul tipologiei ghidurilor destinate studenților, ea semnalează totodată o importantă schimbare de paradigmă care va apărea treptat în privința statutului și condiției studentului din România. Adoptarea în 1932 a noii legi a învățământului superior din România Mare a impus o altfel de atitudine a autorităților universitare față de comunitatea studențească. Legea educației din 1932 și regulamentul de aplicare al acesteia, adoptat în 1933 au instituit, pentru toate universitățile românești, obligativitatea creării unui așa-numit *Oficiu Universitar*. Această structură, aflată în subordinea directă a rectoratului, avea drept scop: „informarea și orientarea studentelor și studenților în universitate; organizarea asistenței medicale, psihologice și sociale a studentelor și studenților universitari și realizarea orientării profesionale academice”⁵⁷. Mai concret, prin atribuțiile sale de informare și orientare *Oficiul* prelua o mare parte din rolul îndeplinit anterior exclusiv de publicații de felul ghidurilor și/sau „călăuzelor” studențești, iar prin cele referitoare la problemele medicale și sociale, *Oficiul* își asuma responsabilități suplimentare, puțin dezvoltate până în acel moment, cu privire la situația tinerilor, pe perioada cât aceștia frecventau Universitatea. Luând în considerare și caracterul național, adică generalizat în toate universitățile din țară, pe care avea să îl aibă *Oficiul Universitar*, era vorba atât despre o uniformizare a raporturilor dintre studenți și profesori, mai exact a drepturilor și obligațiilor reciproce, cât și de o profesionalizare a acestora.

La Universitatea din Cluj, *Oficiul Universitar* a fost înființat în octombrie 1934, iar după doi ani de zile, în iunie 1936, s-a aprobat de către Senatul Universitar regulamentul lui de funcționare⁵⁸. Autoritățile academice clujene au luat hotărârea de a organiza mai multe servicii specializate în cadrul *Oficiului*, tocmai pentru a răspunde în mod eficient cerințelor impuse de lege, precum și nevoilor unei populații crescânde de studenți. Câteva dintre aceste servicii ne rețin atenția, deoarece exemplifică felul în care s-a modificat activitatea de îndrumare a studenților. Astfel, fusese creat un *Serviciu de informațiuni și documentare*, destinat să dea „informațiuni și îndrumări despre și în viața universitară din țară și străinătate, precum și informațiuni cu caracter economic și social studentelor și studenților universitari”. Biroul de informațiuni va sta la dispoziția

---

⁵⁷ *Regulamentul de organizare și funcționare al Oficiului Universitar al Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj*, Tipografia Cartea Românească, Cluj, 1936, p. 3.

⁵⁸ *Ibidem*.

studentimii fie zilnic, fie de 2-3 ori pe săptămână, - după cum se va simți nevoia - , în ore anume destinate acestui scop. În vederea bunei funcționări a serviciului de informațiuni și documentare, Oficiul Universitar va avea o bibliotecă proprie de specialitate, care va cuprinde studiile și cercetările de seamă despre organizarea învățământului universitar și a vieții studentești din țară și străinătate”.⁵⁹

Un alt serviciu la fel de interesant și de important era *Serviciul de studii al vieții universitare și studentești*. Acesta își fixase ca misiune: „să strângă date privitoare la organizarea vieții universitare și studentești. Se va studia îndeosebi: organizarea și evoluția învățământului universitar din țară și străinătate, raporturile culturale interuniversitare, șomajul în profesiunile superioare etc. Viața studentească va fi studiată în variatele sale aspecte și sub unghiul istoric. În vederea cunoașterii obiective a vieții studentești, Oficiul Universitar va avea relații directe cu toate asociațiile studentești ale Universității (recunoscute de Senatul Universitar). Aceste asociații sunt obligate să dea orice informații li se vor cere din partea Oficiului Universitar”⁶⁰.

Nu putem omite din enumerarea noastră nici *Serviciul Orientării profesionale academice*, care urma să se ocupe de îndrumarea studenților pentru „alegerea potrivită a facultății și specialității înăuntrul Universității, în vederea unei pregătiri optime pentru viața profesională”⁶¹. Asistăm, așadar, la o diversificare și multiplicare a surselor și modalităților prin care studenții se familiarizau cu normele pe care trebuiau să le îndeplinească cât timp erau membri ai comunității academice. Mai mult, introducerea unui dialog regulat între organizațiile studenților și administrația universitară avea în vedere o rezolvare mai rapidă a eventualelor probleme întâmpinate de către tineri, precum și o responsabilizare mai accentuată a acestora din urmă față de statutul de student.

În concluzie, prin structura, atribuțiile și personalul său, *Oficiul Universitar* a înlocuit și a transformat profund, în a doua jumătate a anilor 1930, munca efectuată până în acel moment de către autorii sau editorii ghidurilor studentești. Un exemplu semnificativ în acest sens îl reprezintă o publicație de specialitate apărută sub egida editurii *Oficiului Universitar* al Universității din Cluj în 1936, chiar anul începerii funcționării efective a acestui organism. Lucrarea se intitula, sugestiv, *Îndrumări universitare* și era prefațată de rectorul de atunci al Universității clujene, profesorul de psihologie Florian-Ștefănescu Goangă. În termeni fără echivoc, rectorul Goangă explica în ce fel noul volum se diferenția de inițiativele anterioare,

---

⁵⁹ *Ibidem*, p. 3-4.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 7.

⁶¹ *Ibidem*, p. 6.

anume: „[cartea] de față se încadrează în opera de asistență și îndrumare a studenților. Ea tinde să dea – mai ales studentului începător – sugestii și indicații științifice asupra modului cum trebuie să-și conducă activitatea personală înăuntrul realităților universitare [...]. Numai o persoană cu deplină sănătate și echilibru psihic și organic poate satisface multiplele și variatele cerințe ale mediului universitar [...]. Iată de ce Oficiul Universitar a căutat să pună în «Îndrumările» de față problemele principale de rezolvarea cărora depinde reușita în viața academică a tuturor celor ce intră în cetatea universitară”⁶².

Afirmațiile profesorului Goangă erau confirmate de temele capitolelor care alcătuiau conținutul *Îndrumărilor universitare*. Semnate de autori cu pregătire în medicină și/sau psihologie, ca de exemplu profesorul Iuliu Hațieganu sau dr. Dimitrie Todoranu, aceste articole discutau despre „igiena vieții studențești”, „educația fizică în universitate” sau „tehnica muncii intelectuale”. Astfel, cititorii erau avertizați asupra pericolelor create în mediul universitar de sedentarism, de maladii precum tuberculoza sau bolile venerice și, drept urmare, erau sfătuiți asupra alimentației sănătoase, a necesității de a echilibra studiul cu mișcarea fizică etc.⁶³ De asemenea, în paginile acestei cărți, studenților li se prezentau metode și tehnici de lucru intelectual, fiindu-le explicat modul corect în care se elabora o fișă bibliografică, etapele necesare pentru elaborarea unei lucrări științifice sau felul în care se realiza corectura unui articol sau a unei cărți care ajungea să fie publicată⁶⁴.

Iată, deci, că studentul, în calitate de beneficiar al procesului educativ, și mai ales eforturile lui de învățare, au devenit la rândul lor subiect de investigație științifică, de cercetări sistematice, deopotrivă teoretice și practice, din partea specialiștilor. Acest lucru dovedește nivelul și ritmul rapid de dezvoltare atins în România interbelică de științe precum psihologia, pedagogia, sociologia, dar și fiziologia, biologia sau medicina, cât și dialogul interdisciplinar care începea să se stabilească între ele.

---

⁶² *Îndrumări universitare*, Editura Oficiului Universitar al Universității din Cluj, Cluj, 1936, p. V-VI.

⁶³ Dr. M. Zolog. Dr. O. Comșia, „Igiena vieții studențești”, în *Îndrumări...*, p. 6-22.

⁶⁴ D. Todoranu, „Tehnica muncii intelectuale”, în *op. cit.*, p. 77-132.

Concluzii

Ghidurile, *Călăuzele*, îndrumările ori manualele de instrucțiuni destinate studenților din România interbelică oferă istoricilor un teren vast și încă insuficient investigat. Pentru specialiștii în istoria universităților și a intelectualilor, aceste tipuri de publicații reprezintă materiale valoroase și relevante în creionarea unui portret cât mai complet și mai nuanțat al lumii academice autohtone și, în mod special, a unei categorii sociale specifice, cea a studenților.

Studiul de caz realizat în cercetarea de față și-a propus să definească și să aducă elemente noi, inedite, privind condiția studentului clujean din perioada 1919-1940, iar lucrările analizate ne-au furnizat multe detalii care nu se regăsesc și în alte surse arhivistice ori bibliografice.

Examinarea sistematică și cronologică a diferitelor ghiduri elaborate la Universitatea clujeană a evidențiat, de asemenea, raporturile stabilite de-a lungul timpului între autoritățile universitare, studenți și profesori, dezvăluind dintr-o altă perspectivă dinamica și fluctuațiile lor. Mai mult, paginile diferitelor *Călăuze*... și îndrumare reflectă rolul și locul deținut de Universitate și de membrii comunității universitare în cadrul orașului Cluj, adăugând informații semnificative la istoria culturală, socio-economică și chiar demografică a acestei localități.

Analizând atât numărul, cât și caracteristicile tuturor broșurilor, ghidurilor și îndrumărilor pentru studenți tipărite la Cluj în anii interbelici, putem ajunge la câteva concluzii. În primul rând, constatăm că tema familiarizării tineretului cu specificul vieții academice a reprezentat o preocupare constantă la Universitatea românească întemeiată în capitala culturală a Transilvaniei în 1919. În al doilea rând, se pot identifica mai multe stadii în cadrul acestei activități. Anii 1928, când debutează publicarea de astfel de ghiduri studențești, marchează etapa în care Universitatea clujeană se afla într-un proces de (re)organizare a activității sale, trecerea de la modelul academic austro-ungar spre cel de tip francez fiind în plină desfășurare. Pragmatismul, minuțiozitatea și viziunea atotcuprinzătoare întâlnite atât în cadrul chestionarului elaborat de comisia Popescu-Voitești, a *Călăuzei*... scrise de dr. V. Cimoca, cât și a *Călăuzei*... lui Ioan Vătășescu constituie o mărturie elocventă asupra profesionalizării graduale a corpului academic și administrativ universitar de la Cluj, precum și a transformărilor instituționale care au dus la impunerea Universității „Regele Ferdinand I” ca un actor important în sistemul de învățământ românesc. După o scurtă perioadă de tranziție, pe care o putem asocia cu ghidul studențesc publicat de către Societatea Academică „Petru Maior”, ajungem, în a doua jumătate a anilor 1930 în etapa deplinei maturități a Universității clujene, a profesionalizării sale complete. Acum, studentul nu

mai însemna doar publicul-țintă, un simplu cititor al diferitelor îndrumare, ci ajunsese un partener activ în elaborarea acestora, devenind atât cel care dicta conținutul lor, ca urmare a studierii și analizării cu metode științifice a nevoilor sale, cât și cel căruia îi erau destinate aceste lucrări.

Evoluția ascendentă a lumii academice românești, și implicit clujene, începută în anii interbelici, o evoluție probată și prin tipologiile atât de variate ale ghidurilor și cărților de instrucțiuni destinate studenților, nu va fi însă una de durată. Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial și apoi instaurarea comunismului au stopat brutal acest proces, mărindecalajele față de mediul universitar european și fragilizând condiția studentului din țara noastră. Rămâne ca noi cercetări ale specialiștilor să stabilească în ce măsură standardele și tradițiile impuse în și pentru comunitatea studentescă din România de perioada 1919-1940 s-au perpetuat de-a lungul timpului și i-au modelat pe tinerii de azi.

Questionnaires, guides et manuels d'instructions pour les étudiants roumains de l'entre-deux-guerres. Étude de cas: l'Université de Cluj

(Résumé)

Mots-clés: *statut de l'étudiant, guides estudiantins, l'Université de Cluj, associations d'étudiants, antisémitisme*

Cet article se propose d'explorer la façon dont les jeunes gens inscrits à l'Université roumaine de Cluj ont été introduits et se sont familiarisés avec les particularités de la vie estudiantine, à travers divers documents informatifs mis à leur disposition. Les questionnaires et les différents guides imprimés à Cluj entre 1920-1940 fournissent aux chercheurs des informations intéressantes et pertinentes sur la condition de l'étudiant en Roumanie, et surtout en Transylvanie, dans la première moitié du XXe siècle. En même temps, ces matériaux révèlent la dynamique des rapports établis entre la ville de Cluj – en sa qualité de milieu d'accueil – et ses habitants – permanents ou temporaires –, dans le contexte de la formation progressive d'une élite urbaine roumaine, suite à l'Union de la Transylvanie avec le vieux Royaume.

Les étudiants de Cluj de l'entre-deux-guerres se remarquent par un certain nombre de particularités. D'abord, ils étaient animés par un fort esprit associatif. Tout au long du XIXe siècle, leurs expériences en tant qu'étudiants minoritaires, voire roumains, dans les universités de l'empire austro-hongrois ou allemand les avaient habitués à se rassembler afin de défendre leurs droits. Par conséquent, les jeunes arrivés dans le nouveau centre universitaire roumain de Cluj après 1919 ont formé, tout de suite de

nombreuses sociétés estudiantines. Deuxièmement, ces étudiants se définissaient par une attitude de patriotisme, aux accents souvent très nationalistes, ainsi que par un souci constant de devenir les plus hauts et les plus capables représentants des Roumains dans le milieu multiculturel transylvain. Malgré ces ambitions proférées, les étudiants de Cluj demeurèrent un groupe socioprofessionnel assez fragile, car affectés par de multiples difficultés (manque de logements adéquats, manque d'argent, problèmes de santé ou d'hygiène, etc.). Dans ces conditions, ils militèrent constamment, ou bien se révoltèrent, afin d'améliorer leur statut.

Les autorités universitaires de Cluj ont vite compris l'importance, l'influence, ainsi que les besoins de la communauté estudiantine et n'ont pas hésité à y répondre à travers différentes actions. Une des façons d'améliorer la vie des étudiants fut l'élaboration des guides ou des manuels pratiques pour enseigner aux jeunes gens comment gérer leur vie, dès leur entrée dans la communauté académique et jusqu'au moment où ils quittaient les amphithéâtres et les laboratoires des facultés pour entrer dans la vie active.

En automne 1923, après une vague de révoltes estudiantines à fort caractère antisémite, on enregistrait la première tentative d'étudier d'une manière approfondie et systématique la vie des étudiants de Cluj. Une commission de professeurs universitaires a élaboré une petite brochure intitulée « *Enquête sur l'état matériel et moral de la jeunesse académique de Cluj* ». Il s'agissait, en fait, d'un sondage d'opinion, destiné à apprendre directement des jeunes les problèmes qui les agitaient. Les étudiants de l'université de Cluj furent priés de répondre à 112 questions, divisées en dix sections, qui couvraient de nombreux aspects de leur existence professionnelle ou bien privée, ainsi que différents points de vue sur le rôle et la mission de l'université. Une bonne part des demandes adressées par le questionnaire de 1923 ont implicitement mis en évidence la nécessité de rédiger, au-delà de la sphère restreinte des règlements d'études et des disciplines des diverses facultés, d'autres conseils ou bien des instructions pour ceux qui fréquentaient le monde universitaire.

Toutefois, on a vu passer encore cinq ans jusqu'à l'apparition des premiers guides étudiants vraiment dignes de ce nom. En 1928, on a lancé non pas un, mais deux volumes spécialement conçus pour fournir des informations sur les multiples problèmes rencontrés par les étudiants de Cluj. Il s'agissait du « *Guide de l'étudiant en médecine à l'Université de Cluj* » et du « *Guide de l'étudiant à Cluj* ». Bien que similaires dans leur usage général, ces deux livres étaient très différents dans leur composition.

« *Le guide de l'étudiant en médecine à l'Université de Cluj* », paru en 1928, est le résultat d'une collaboration entre les enseignants de la Faculté de Médecine et une librairie/maison d'édition privée du Cluj de l'entre-deux-guerres, donc d'un partenariat public-privé. L'auteur du

« *Guide de l'étudiant en médecine...* » fut le dr. V. Cimoca, à l'époque chef de travaux à la clinique de dermatovénérologie de la Faculté de Médecine de Cluj, assisté par un collaborateur hongrois, V. Mártonffy. Le financement, la publication et la distribution de ce guide ont été assurés par la *Maison Lepage* (librairie, maison d'édition et papeterie), l'une des plus célèbres et populaires institutions culturelles locales. Le degré d'implication de la Maison Lepage dans l'élaboration du « *Guide de l'étudiant en médecine...* » est confirmé par la structure même de l'ouvrage, une structure conçue de manière à faire bénéficier l'éditeur. Plus précisément, sur les 156 pages de ce guide, plus de la moitié (de la page 69 jusqu'à la page 156) est en fait un catalogue de livres et de revues médicales de différentes spécialités. Celles-ci provenaient des pays européens à longue tradition dans l'étude et la pratique de la médecine : France, Allemagne, Grande-Bretagne, Italie et même la Hongrie. Le dr. Cimoca élaborait son ouvrage sur des principes bien pragmatiques, visant « *l'économie du temps et de l'argent* ». Par conséquent, il offrit à ses lecteurs une perspective synthétique et (quasi)complète sur la profession médicale et le statut de médecin, à la fois en Roumanie et à l'étranger. Subsidiellement, il discuta le positionnement de l'Université de Cluj entre les institutions académiques roumaines et européennes, ainsi que son rôle dans la formation des élites nationales.

Toujours en 1928, vit le jour un deuxième guide, intitulé « *Le guide de l'étudiant à Cluj* », écrit par Jean Vătășescu. Dans ce cas, il s'agissait d'une initiative officielle, cautionnée directement par les autorités universitaires locales. En fait l'auteur, Jean Vătășescu, était secrétaire du recteur de l'Université de Cluj et la maison d'édition qui imprima ce livre, c'est-à-dire *l'Institut des Arts graphiques Ardealul*, avait déjà publié un bon nombre d'autres publications officielles de l'Université, dont les annuaires.

« *Le guide de l'étudiant à Cluj* » de J. Vătășescu se remarque par sa complexité. Composé de cinq grands chapitres, ce livre présente, pour commencer, un panorama exhaustif sur l'histoire, la géographie, l'administration et la vie socioculturelle de la ville de Cluj. Les sections suivantes du guide offraient une perspective assez détaillée sur le fonctionnement de l'Université de Cluj, ainsi qu'une image comparative sur le reste de l'enseignement supérieur de Roumanie, relevant subséquemment les caractéristiques, les différences ou les similitudes entre les différents centres et les institutions académiques nationaux. Le quatrième chapitre du « *Guide de l'étudiant à Cluj* » synthétise le niveau et la structure du système universitaire dans la plupart des pays européens, ce qui permet d'observer le rôle et la place des universités roumaines dans un contexte plus large et plus compétitif. Pour les jeunes qui voulaient choisir les possibilités d'éducation et de formation les plus appropriées, le guide de Vătășescu représenta donc

un outil précieux et efficace, offrant une multitude de données et, enfin, la possibilité d'une décision bien motivée en faveur d'une certaine université.

Dans la série des « *guides...* » que nous analysons dans cet article, un autre volume digne d'être mentionné fut publié pendant l'année académique 1930-1931. Intitulé, de manière suggestive, « *Le guide de l'étudiant roumain de Cluj* », il fut élaboré par le centre étudiantin « Petru Maior », qui avait pris, depuis sa création en 1919, la coordination des étudiants de l'Université de Cluj et jouait un rôle très complexe dans la communauté universitaire locale. Ce petit guide représente un exemple rare, étant conçu plutôt pour guider la conduite publique ou politique des jeunes sur des principes tels « achetez seulement chez des fournisseurs roumains », que pour familiariser les étudiants avec l'ensemble des règles communautaires universitaires.

En fin de compte, le « *Guide de l'étudiant roumain de Cluj* » n'était rien d'autre qu'une liste exhaustive des petits entrepreneurs et artisans, d'origine roumaine, qui étaient actifs à Cluj. Le lecteur bénéficiait d'un inventaire d'organismes commerciaux (épiceries, banques, restaurants, coiffeurs, ateliers de couture, mécaniciens, photographes, librairies et imprimeries, etc.), à capital et avec des employés roumains. C'est, là, un répertoire d'une grande valeur documentaire pour un historien de nos jours, car il reflète l'ensemble de la classe moyenne roumaine de Cluj, après environ 10 ans d'administration roumaine de la ville.

La loi de l'Éducation nationale de 1932, ainsi que son règlement d'application, adopté en 1933, instituèrent l'obligation de mettre en place dans chaque université roumaine un *Bureau Universitaire*. Cet organisme, directement subordonné au recteur, avait pour but de « *fournir des renseignements aux étudiantes et aux étudiants, de les orienter; d'organiser l'assistance médicale, psychologique et sociale des étudiantes et des étudiants universitaires; d'accomplir l'orientation professionnelle académique* ». Donc, le *Bureau Universitaire* remplaça et transforma profondément dans la seconde moitié des années 1930 le travail effectué jusqu'à ce moment par les auteurs ou les éditeurs des guides étudiants. Une des premières publications spécialisées, issue en 1936 de la maison d'édition du *Bureau Universitaire* de Cluj, illustra ce changement. L'ouvrage, intitulé, de manière suggestive, « *Orientations universitaires* », fut préfacé par le professeur de psychologie Florian-Ștefănescu Goangă, à l'époque recteur de l'Université de Cluj. Les articles qui le composaient étaient signés par des auteurs spécialisés (médecins ou psychologues) et traitaient des thèmes comme « *l'hygiène de la vie de l'étudiant* », « *l'éducation physique à l'université* » ou bien « *les techniques du travail intellectuel* ». Par conséquent, l'étudiant, en tant que bénéficiaire du processus éducatif, ainsi que ses efforts formatifs intellectuels, étaient

dorénavant devenus les sujets des investigations scientifiques, des recherches systématiques, à la fois théoriques et pratiques, des experts. Pour conclure, on peut affirmer sans hésitation que les « *guides* », les tutoriaux ou bien les divers manuels d'instructions destinés aux étudiants roumains de l'entre-deux-guerres, et surtout aux étudiants de Cluj, offrent aux historiens un vaste territoire d'investigation, insuffisamment exploité jusqu'à présent. Pour les spécialistes de l'histoire des universités et des intellectuels, ces types de publications sont des matériaux précieux et pertinents, qui permettent de dresser un portrait nuancé et assez complet du monde universitaire local et, en particulier, des étudiants.

